

Района йеркеленеренпе 65 сұл ситнэ май

Паттәрләх урокөсем

Эмөрөпех хушаләхра тәрәшнә

Төнчере уясем нумай, анчах та сөмье уявэ — чи пысакки. Мөншэн тесен сөмье вәл — аттепе анне, асаттепе асанне, кукасице кукамай, эпэ, эсэ, пиччесемпе апасем, шәлләмсемпе йәмәксем. Сөмье — таван халәхән пәр пайе, әрәва малалла тасаканэ.

Турай ял тәрәхне кәрккен Мән Токшик яләнче Афанасьевсен сөмийнче сак кунсенче асра юлмалли сөмье уявэ — ылтан туй кәрлерэ. Юлия Иосифовна Петр Афанасьевич пәрлешнәренпе 50 сұл ситрэ.

Петр Афанасьевичпа Юлия Иосифовна иккешэ те Мән Токшик яләнче суралса үснэ. Ачаләхэ вара вәрәпа сыхәннә вәсен. Ирсерен шулката, уроксем хысән хирте халәхпа пәрле. Ывәнса тесе ларма вәхәт пулман. Иккешән те ашшәсем Аслә Отечественнәй вәрәран тавранман. Сити-ситми пурнәс та, высләх та, ачалләх эсе күләнни те — саксем пурте вәсен шәпи.

Сөмье пурә шултан вәренсе тухсан таван хушаләхра ырмакани әсләнэ. Салтака кайма ят тухсан 1951–1955 сұлсенче хәсметре службәра тәнә. Сартан таврансан аңа түрех уй-хир бригадин бригадирне ларташсэ. Ку эсре вәл икэ сұл вай хурать. Маттур каччәна пултаруләхне кура татах ответләрах эс шанса парасшэ. Сапла вара вәл өне фермин заводующйәнче әслеме тытанат.

— Юльән әсчәләнне, ыра та түрә кәмләнне, сәпайләхне, юратәвне

мала хутәм, — тет Петәр мучи сәмрәк чухнехине аса илсе.

Сапла 1959 сұлхи кәрләчән 8-мешәнче Петәрпе Юля сөмье савәрашсэ. Ку вәхәтра та ферма заводующйәнчех әсләнэ-ха сөмье пурә. Сэт савассипе, аш-какай туса илессипе малтисен ретәнче пулнә ун чухне хушаләх. Пәр вәхәт калләх уй-хир бригадине шанса панә аңа. Ун хысән вара 10 сұла яхән өне фермипе сысна фермине ертсе пынә.

Халәх шәннине яланах малти вярәна хунә вәл. Аңа пәрре сөс мар Турай ял Совет депутатне суйланә, Муркаш район сучән заседателәнче те тәрәшнә вәл. Парти членэ пулнә май Мән Токшик уйрәмәнчи парторганизацие те ертсе пынә. Кирек аста пулсан та шанәса түрре кәларма тәрәшнә. Сәвна май Тав сурәвәсемпе грамотәсә, медальсем сук мар унән, «Әс ветеранә» ята та илме тивәс пулнә Петр Афанасьевич.

Пурнәс сүлэ сиче вара аңа мәшәрә Юлия Иосифовна хавхалантарса пынә. Вәл нумай сұл хушши колхозра сысна ферминче тәрәшнә, сәв хушәрах сәмрәксене вельәхчәрлөх әрчәтес әс вәртәнләхәсене вәрентнэ. Яланах малтисен ретәнче пулнә. Тивәслә канәва тухсан та килте ларман, уй-хир бригадинче вай хунә.

Сөмье пурәле мәшәрә 50 сұл пурнәс сукмакәпе пәрле уташсэ. Кил хушши тулли вельәхчәрлөх усрашсэ ватәсем, пахчара та

әсләшсэ. Пушә вәхәтра вәрмана усәлма е кампана, майяр, сырла пухма сурәсшэ.

Петр Афанасьевичпа Юлия Иосифовна вишэ ывәл үстерсе пурнәс сүлэ сиче кәларнә. Ачсәсем те хәйсәсем пекех пултарулла та тәрәшулла, хастар. Славәпа Саша ывәлөсем Сәнә Шулашкарта хәйсәсем сөмийсәсемпе пурәнашсэ. Валерий, кәсәнни пулнә май, ялтах тәппәннә, юратнә мәшәрәпе киләштерсе пурәнәт. Вишэ патвар ывәл ситәнәт вәсен.

Ашшәле амәшне, аслашшәле асламәшне юбилей ячәпе саламлама ывәлөсемпе кинәсем те, 7 мәнукәпе Петәр прамәнукә те ситнэ уява. Шулашкарти, Сәнә Шулашкарти, Муркашри, Шаптакри, Отаркқари, Тойкилтәри, Хорнуйәнчи таванәсем те пустарәнчәс Мән Токшикри Йәләмкас урамә вәсәнчә сәнә сурта. Юбиләрсене саламларәс, чечәсемпе парнесем пачәс. Таванәсене, хәнисене те тав сәмахәсем каларәс юбиләрсәм.

Манән вара хисәплә юбиләрсене сакна сунас килет. Хисәплә Петр Афанасьевич тата Юлия Иосифовна! Сәтеләр сәкар-тавартан, кәркәр таванусәнчен ан татәлчәр, ачусән, мәнукусән ырләхне курса савәнмалла пултәр сирән. Изумруд, бриллиант туйчәненә пәрле киләштерсе пурәнмалла пултәр.

Ю. ЕВСТАФЬЕВА,

Тойкилтәри ватар шулката чәваш чөлхипе литературина вәрентәкен.

Афганецсемпе тәл пулчәс

Районти шулсенче сәрпа патриотика тата оборонәллә-массәллә әссен уйәхләхә пырат. Совет Сәрәсене Афганистанран илсе тухнәранпа 20 сұл ситнине халалласа афганец-ветерансен районти канашә районти вәрентү, сәмрәксен политики тата физкультурәпа спорт пайәле пәрле тәрләрән мероприятисем ирттерет. Январән 16-мешәнче воин-интернационалистсем В.Г. Грачев тата Ю.П. Цветков Ильинка шуләнче 5–11-меш классенче вәренекенсемпе тәл пулчәс.

Малтанах паттәрләх урокә 5–6-меш классенче вәренекенсемпе ирттрә. Ку урокра афганецсем сәр службин кунәсене аса илчәс, хәйсәнем командирәсемпе сәрта службәра пәрле пулнисем, чәтса ирттернә йывәрләхәсем пирки каласа пачәс.

Вәренекенсем афганецсене тәрләрән йитусем сахал мар пачәс, вәсем сине тулли хуравсем илме пултәрчәс.

Калашников автоматне сүтсе пухассипе амәрту ирттрә. Унта 11-меш класра вәренекенсем мала тухрәс.

Афганецсем 8-меш класра вәренекенсемпе шул музейәнче пулса курчәс. Унта асәнмаләх пәрле сән үкәрәнчәс. Афганецсем шул ачсәсене воин-афганецсен музейне пырса курма сәнчәс. Ку мероприяте историчәс и.А. Каргин тата ОБЖ учителә Ю.С. Копеев йеркелесе ертсе пачәс.

И. КАРГИН, Ильинка шулән учителә.

Сән үкәрчәкре: вәренекенсем афганецсемпе пәрле.

Оборонәллә-массәллә тата спорт әсәсен уйәхләхә

Кадетсен үсәмәсем курәмлә

Йәлана кәнә тәрәх, республикари пекех, пирән районта та январән 24-мешәнчә тынәсна февралән 24-мешәнчә оборонәллә-массәллә тата спорт әсәсен уйәхләхә ирттет. Сәвна май пирән штатра тәман корреспондент В. ФЕДОРОВ Муркашри лицейри ОБЖ преподаватель-йеркелүсинчен А.И. ФЕДОРОВАН интәрвю илнэ. Лицейра кадетсен класне йеркелени вишсәмеш сұл әнтә. Сәрпа патриотика клубәсемпе пәрлех шул ачсәсене патриотла воспитани парассипе сәкә сәнә сұл-йәр пулса тәрәт. Ку өнәпе үсәмәсем те сук мар. Сәкна кадет класәсен летописә те сирәплетет. Сұллен кадетсем республикари 10 ытла мероприяте хушәшәннә, Муркашри кадетсем вәсенчән пәринче те призлә вярәнсәр тавранман.

— Анатолий Иванович, мәнрен пусәнчә сәкә пәтәмпех тата лицеистсен, вәл шутра кадетсен класәсен үсәмәсене мәнпе сыхәнтарнә пултәттәр?

— Малтанах сәвна паләртас тетеп. Февраль уйәхәнче пирән район хәйән 65 сұлхи юбилейне паллә тавать. Районмәр яланах пурнәс уттипе тан пынә, сәннине, вәхәтпа киләшүллине сұл пама тәрәшнә. Производствәри үсәмәсемпе пәрлех пирән өнәтешем Таван сәр-шывән тәрлә әрури хутәлевсәсемпе тивәслипех мухтанма пултәрәсшэ. Вәсен шутәнче Совет Союзән Геройәсем Г.А. Алексеев, Я.А. Анисимов, Б.М. Васильев, А.И. Воробьев, И.Г. Мешаков, Мухтав орденәсен тулли кавалерә А.А. Быков, Рәсәй Геройәсем Н.В. Смирнов, Е.Г. Борисов, Хәйләх орденән кавалерәсем И.Н. Кузьмин, М. Шуйцев т. ыт. те. Пирән кадетсем — сәк сәнтәрүсәсен сәмрәк әрәвә. Кунпа пәрлех вәсене,

паллә әнтә, дисциплина, әсә юратни, спортпа туслә пулни, сывә пурнәс йеркине тытса пынни те пулшәсшэ.

Пәлетпәр өнтә, мирлә әсә сирәп хутәлемелле. «Хәйән сәрне тәрәнтәрма кәмәл сук халәхән часах урәххисен сәрне тәрәнтәрма тивә», — тенә авалах. Кунсәр пушә халә хуласенче кәна мар, ялсенче те сәмрәксене преступление наркомани сүлэ сине тәрәсинчен сыхласа хәварассин ыйтәвә сивәч тәрәт. Сәк пәтәм ответләха

унә. 2008 сұлта вара лицейри кадетсен 10-меш класә сурәкенсен тәпәр класне йеркеләнэ. Унта 20 кадет пәлү пухать. Халәхи вәхәтра 10–11-меш классенче 37 кадет вәренет. Пурте вәсем районти тәрлә шулсенчән 9-меш класс хысәнчә вәренме килнәскерсем.

— Эсир тәрәтәшх кадетсен тәрлә мероприятийәсене тухса сурәтәр. Республикари кадетсен шулсәсемпе класәсем чылай-и? Сирән шутпа кадетсен юхәмән пу-

представителәсем те унта хутшәнәс.

Кадетсен юхәмән пулсаләхэ пирки калас пулсан вара сәвна паләртмалла. Сәк әс пусәнәт сәс-ха. Малашне кадетсен класәсем сәс мар, вәсен шулсәсем те пулчәс. Әпә пәлнә тәрәх, Тивәш яләнче пурәнәксәсем сәкән пек пусәрүпа хәйсәнем өнтәшә Рәсәй Геройә Е.Г. Борисов ячәпе тухнә. Евгений Борисович та тәрлә шайри влас структурисем сәк ыйтәва татса пама тивәс

әнланнипе, сәмрәксен, сәршыв пулсаләхэ пирки шултанни те өнтә ЧР Вәрентү тата сәмрәксен политикин министрстви 2006 сұлхи январән 20-мешәнчә «Кадетсен шулсәсемпе кадетсен класәсене йеркеләссе тата апробацилессе сичән» 41-меш номерлә хушу йышәнчә. Сәкәнтан пусәнчә те. Лицей администрацийә сур сұл хушшинче шул директорә Н.Е. Смирнов ертсе пыннипе пысәк әс туса ирттерчә. 2006 сұлхи сентябрән 1-мешәнчә 10-меш класра вәренекенсенчән кадетсен пәрәмәш ушкәнә йеркеләнчә. Конкурс меләпе унта 5 яшпа 2 хәре йышәнтамәр. 2007 сұлхи сентябрьте лицейра 17 вәренекенрен кадетсен класне

ласталәхэ районта мәнле-рех?

— Сапла, кадетсен республика шайәнчи мероприятийәсене Шулашкарта, Сәнә Шулашкарта, Канашра, Сәнтервәрринче, Сәмәрләре, Тавайра тәрәтәшх ирттерәсшэ. Әпә пәлнә тәрәх, халәхи вәхәтра республикари кадетсен класәсем 40 ытла тата Шулашкарта тинәс кадет шул пур. Кадетсен класәсен преподавателәсемпе те семинарсем тәрәтәшх пулсаләс. Сәк кунсенче пире кадетсен вәрентәвән йеркелүсисене ЧР Вәрентү тата сәмрәксен политикин министрстви семинара пушәт. Вәл Шулашкарти 3-меш номерлә шулката иртмелле. Муркаш лицейән

тесе шултат. Сәмах май, Е.Г. Борисов хәй те лицейри кадетсемпе пәр хут сәс мар тәл пулнә. 2007 сұлхи декабрь уйәхәнче Канаш хулине кадетсен Георгиевски баләнчә пирән кадетсем «Эпир — Таван сәр-шыв героийәсән әрәвә» конкурс-презентацие хутшәнса Рәсәй Геройә Е.Г. Борисов пирки каласа парса иккәмәш вярән йышәнчәс.

— Кадетсен лицейри пурнәсә пирки каласа параймәр-ши? Мәнпе уйрәлса тәрәт вәл ытти лицеистсен пурнәсәсен?

— Сине тәрәсән вәреннипе пәрлех пур лицеистсен те пурнәсә (кадетсем те лицестемех) класс тата шул тулашәнчи мероприятисем-

пе пуян. Ку вәл сәвән пек пулмалла та. Унсәр кирек кам та пур өнлә аталанма пултараймасть. Әпә шултан тәрәх вара кадетсен пурнәсә питех те нумай өнлә. Унән специфика те хәйне өвәр. Сәмахран, вәсем «Сәр службин тәп тытәмәсем», «Право сыхлавән әсә-хәлән тытәмәсем» ятарлә курссене вәренәсшэ. Вәсене Муркаш тата Эләк районәсен сәр комиссарә А.Г. Прокопьев, районти шалти әссен пайән пусләхә Е.Д. Макаров ертсе пырасшэ. Кунсәр пушә хушма мероприятисем шутәнче строй хатәрленәвә, иркәлә майпа кәрәшессин секцине сурәсси, волейболла, футболла вельәсси т. ыт. те. РФ наркотиксемпе уса курассине тәрәсләссин Федераллә службин Чәваш Республикинчи управленийә Муркаш лицейән кадетсәсем валли хәс-пәшалән сәнә тәссәсене вәренәс өнәпе вярәна тухса занятисем ирттерет. ЧР Шалти әссен министрствин, Чрезвычайлә лару-тәру тата пушар службин музейсәсене пулса курнисем те нумайләха асра юлэс. Сұллен «Кадетсен кәркуннехи тәрәсләвәсене» хутшәнатпәр. Унта тәрләрән конкурссем сахал мар ирттәсшэ. Сәмахран, 2007 сұлта строй хатәрленәвә өнәпе 26 команда хушшинче 1-меш вярән, 2008 сұлта 30 ытла команда хушшинче 2-меш вярән йышәнма пултәртамәр.

Кадетсем вәренекенсен проектсене хатәрләс әсә те хутшәнәсшэ. Акә Н. Ивановпа Т. Евтихеева «Пакунсен историйә — Рәсәй салтакәсен чысән символә» проектпа кунта тәрәтнә ытти 11 проект хушшинче 1-меш вярәна тивәсрәс (Сәнтервәрри, 2008 сұлхи январь уйәхә). Г. Лукинпа Л. Краснова кадетсем «Рәсәйри кадет юхәмән историйә» проектпа наукапа практика конференцийәнчә 3-меш пулчәс. Конференци Чәваш патшаләх университетәнче 2008 сұлхи апрель уйәхәнчә ирттрә. 2008 сұлхи июнь-июль уйәхәсенче И. Михайловпа А. Максимов кадетсем республикари спорт-

па сиплев лагерәнчә пулчәс. Унта вәсем «Сәмрәк спецназовец» нормативәсене пурнәсәлама пултәрчәс. Вәсене сертификатсем тата «Сәмрәк спецназовец» жетонсем панә.

Кадетсен йышне савәнәслә лару-тәрура йышәнәссе йәланә кәчә. Вәл кәркунне ирттет. Унта кадетсен ашшә-амәшәсене, сәр сыннисене, ветерансене, район администрацийән представителәсене тата ытти хәнасене чәнетпәр. Сәвән чухне кадетсем тупа тавасшэ, вәсене савәнәслә лару-тәрура пакунсем парасшэ. Кадетсен хәйсәнем символика, девизә, гимнә, ялавә пур.

— Сәвна та пелес килет. Лицейән кадет класәсенчән вәренсе тухнисене малашне мән кәтәт? Лицей хысәнчә малашне пәлөвә үстерме мәнле шанәс пур үстерме?

— Сирәплетсех калама пултәрәтәп: вәсенчән нишәшә те шәпах кадет класне вәренсе пәтернишән хәйне үпкеләмә. Нумаях пулмасть лицейсәсем выпускниксемпе — 2008 сұлхи кадетсемпе тәл пулчәс. 7 кадетран 4-шә сәр училищисене вәренме кәнә. Кусем вәсем Ю. Михайлов, А. Матвеев, К. Лукин, Е. Киршева. Ытти кадетсем бюджет сичне граждәна аслә вәренү заводенийәсене пәлү пухасшэ.

Тәл пулу вәхәтәнчә выпускниксем лицейсәсене тата хәйсәнем лицейри преподавателәсене курсантсен пурнәсә, вәренәвә пирки каласа пачәс. Вәсем пәр шу-хәшлә пулса сәвна паләртрәс: кадетсен класәнчә вәренни вәсене пысәк пулшә шу парат. Ку вара пирән әс-хәлән тәп кәтәртәвә пулса тәрәт.

Сән үкәрчәкре: кадетсемпе пәрле — Мускав, Шулашкар тата район шайәнчи пысәк хәнасем, ветерансем, вәрентәкенсем. Сән үкәрчәке 2008 сұлхи сентябрән 24-мешәнчә Муркаш район администрацийән ларусен заләнчә тунә.